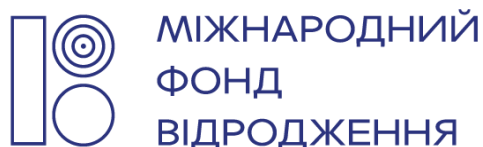

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
З МОНІТОРИНГУ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ,
ЯКА ЗАЛИШИЛАСЬ НА ТЕРИТОРІЇ
ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНОГО КРИМУ

Методичні рекомендації з моніторингу культурної спадщини, яка залишилась на території тимчасово окупованого Криму / Аблялімова Е.Н., Левада М.Є.. В роботі також приймали участь:, Андреюк Є.С., к.ю.н.Бусол К.І., к.ю.н.Коваль Д.О. і к.і.н.Яшний Д.В.

Матеріал підготовлено за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» у межах проекту «Порушення норм міжнародного гуманітарного права в умовах збройного конфлікту: захист культурної спадщини». Матеріал відображає позицію авторів і не обов'язково збігається з позицією Міжнародного фонду «Відродження».

Міжнародний фонд «Відродження» – одна з найбільших українських благодійних фундацій, що з 1990-го року допомагає розвивати в Україні відкрите суспільство на основі демократичних цінностей. За час своєї діяльності Фонд підтримав близько 20 тисяч проектів на суму понад 200 мільйонів доларів США. Фонд заснований філантропом Джорджем Соросом і є частиною міжнародної мережі Фундацій відкритого суспільства (Open Society Foundations).

Сайт: www.irf.ua

Facebook: www.facebook.com/irf.ukraine

**ПРОКУРАТУРА
АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ**

Матеріал підготовлено за спільної ініціативи Прокуратури Автономної Республіки Крим та громадської організації «Кримський інститут стратегічних досліджень» за фінансової підтримки Міжнародного фонду «Відродження».

КРИМСЬКИЙ ІНСТИТУТ СТРАТЕГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З МОНІТОРИНГУ КУЛЬТУРНОЇ
СПАДЩИНИ, ЯКА ЗАЛИШИЛАСЬ НА ТЕРИТОРІЇ ТИМЧАСОВО
ОКУПОВАНОГО КРИМУ**

Київ – 2019

ЗМІСТ

ВСТУП	5
1. КУЛЬТУРНА І ПРИРОДНА СПАДЩИНА КРИМУ У ЦИФРАХ	6
2. КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА, ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ ТА ЗАГРОЗИ, ЩО ВИНΙΚАЮТЬ НА ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ	8
3.НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА.....	13
3.1.Міжнародне право	13
3.2. Законодавство України щодо захисту об'єктів культурної спадщини..	22
3.3. Підзаконні акти	24
4.ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОСІЙСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ	29
5.НАЯВНІ БАЗИ ДАНИХ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІ ДЛЯ МОНІТОРИНГУ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ	31
❖ ЄДИНИЙ ДЕРЖАВНИЙ РЕЄСТР ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ (ПАМ'ЯТОК ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ) НАРОДІВ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ (Единый государственный реестр объектов культурного наследия (памятников истории и культуры) народов Российской Федерации)	31
❖ ПУБЛІЧНА КАДАСТРОВА МАПА РОСІЇ (ПУБЛИЧНАЯ КАДАСТРОВАЯ КАРТА):	33
❖ ЄДИНИЙ ДЕРЖАВНИЙ РЕЄСТР НЕРУХОМОСТІ (ЕДИНИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ РЕЕСТР НЕДВИЖИМОСТИ):.....	34
❖ ЄДИНА ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ЗАКУПІВЕЛЬ (ЕДИНАЯ ИНФОРМАЦИОННАЯ СИСТЕМА В СФЕРЕ ЗАКУПОК):.....	34
❖ ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИДАЧУ ДОЗВОЛІВ (ВІДКРИТИХ ЛИСТІВ) (ИНФОРМАЦИЯ О ВЫДАЧЕ РАЗРЕШЕНИЙ (ОТКРЫТЫХ ЛИСТОВ):	35
❖ ДЕРЖАВНИЙ КАТАЛОГ МУЗЕЙНОГО ФОНДУ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ (ГОСУДАРСТВЕННЫЙ КАТАЛОГ МУЗЕЙНОГО ФОНДА РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ):	36
6. ПРОБЛЕМА «ЧОРНОЇ АРХЕОЛОГІЇ» В КРИМУ	36
7.ПЕРЕЛІК ОРГАНІЗАЦІЙ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ЗАЛУЧЕНІ В ЯКОСТІ ЕКСПЕРТНИХ УСТАНОВ	38
8.ПРИКЛАДИ ВИКОРИСТАННЯ БАЗ ДАНИХ.....	40
ГЛОССАРІЙ	42

ВСТУП

Від початку окупації Криму Російською Федерацією в лютому-березні 2014 року правозахисниками постійно фіксуються грубі порушення міжнародного гуманітарного права та прав людини, зокрема дискримінаційне ставлення до використання кримськотатарської та української мов, порушення прав на освіту рідною мовою та вивчення історії свого народу, обмеження розвитку кримськотатарської та української культури, інші порушення.

На цьому тлі серед найбільш уразливих виявилася культурна спадщина. Крим, з цієї точки зору є унікальною територією: через свою географічну та кліматичну специфіку, півострів був заселений людьми ще в добу кам'яного віку (12 000-7 000 до н.е.), 2,5 млн років тому. Від появи перших на території України людей і до новітніх часів на теренах Криму відбувалися події, пов'язані з історією багатьох народів та цивілізацій. Усі вони залишили унікальні та безцінні пам'ятки. Музеї Криму – найстаріші в Україні, а їхні колекції - великі, надзвичайно цікаві та різноманітні.

Норми міжнародного гуманітарного права регулюють поведінку ворогуючих сторін під час окупації. Вони встановлюють обов'язок участі держави-окупанта в заходах з охорони культурних цінностей [з обов'язковим врахуванням позиції окупованої держави](#). Однак, цей обов'язок окупаційна влада РФ в Криму виконує у специфічній, та такій, що порушує міжнародне право, манері. Вже зараз, наявна інформація дозволяє припустити, що в Криму вчиняються порушення міжнародного гуманітарного права. Що ж до співпраці з українською владою, то вона відсутня взагалі.

Саме тому актуальності набувають питання документування злочинів та правопорушень у цій сфері, забезпечення гарантії збереження об'єктів культурної спадщини, врегулювання археологічних досліджень, переміщення музейних предметів та їх збереження.

В цих методичних рекомендаціях наданий огляд термінології, що використовується у сфері захисту культурної спадщини, довідкова інформація про загальне міжнародне право і українське законодавство та особливості російського законодавства у сфері захисту об'єктів культурної спадщини. Автори не ставили за мету створення повного переліку нормативно-правових актів, які регулюють збереження культурної спадщини та організацію музейної справи. Натомість, ми зосередились лише на тих нюансах, які допоможуть працівникам слідчих органів України з'ясувати обставини ймовірних правопорушень проти культурних цінностей України в Криму, встановити причетних до цього окремих осіб і окупаційних структур, а також визначити наслідки таких порушень. Тому основним завданням цих рекомендацій є допомога працівникам слідчих органів України з виявлення та кваліфікації

правопорушень та злочинів проти культурної спадщини на окупованій території саме з точки зору особливостей музейної та пам'яткоохоронної справи. Сподіваємось, що надані російські бази даних, які можна використовувати при розслідуванні правопорушень та злочинів проти культурних цінностей та приклади їх використання сприятимуть ефективному розслідуванню українськими правоохоронними органами ймовірних порушень проти культурної спадщини.

1. КУЛЬТУРНА І ПРИРОДНА СПАДЩИНА КРИМУ У ЦИФРАХ

Згідно з оприлюдненими даними Міністерства культури України, станом на 2013 р. на території Автономної Республіки Крим діяли 32 музейні установи різного типу, в тому числі 6 історико-культурних заповідників: Національний заповідник «Херсонес Таврійський», державний архітектурно-історичний заповідник «Судацька фортеця» (філія Національного заповідника «Софія Київська»), Бахчисарайський історико-культурний заповідник, Керченський історико-культурний заповідник, Алупкінський палацово-парковий музей-заповідник, Республіканський історико-археологічний заповідник «Калос-Лімен» (сmt Черноморське).

У Криму налічувалося 917 477 предметів державної частини Музейного фонду України. В м. Севастополі працювало 5 музейних установ, зберігалось 320 163 музейних предметів державної частини Музейного фонду України.

За даними органів державної статистики АР Крим, на території автономії було поставлено на державний облік також понад 300 громадських та відомчих музеїв.

Відповідно до статистичних даних за 2013 р., на території АР Крим перебувало 3 772 пам'ятки історії, археології, архітектури та містобудування, монументального мистецтва, що відносяться до різних історичних епох та цивілізацій. Враховуючи, що велика кількість пам'яток кваліфікується як комплекси чи ансамблі, які включають в себе цілу низку конкретних об'єктів культурної спадщини, загальна чисельність пам'яток культури Криму сягала 8 693. В тому числі археології – 2 037 (5 106 об'єктів), історії – 962 (2 582), монументального мистецтва – 260, архітектури та містобудування – 512 (61), науки та техніки – 1.

Від України з АР Крим 1 об'єкт внесений до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО та 5 об'єктів внесені до попереднього списку – кандидатів до Списку всесвітньої спадщини.

У Списку всесвітньої спадщини перебуває:

1. Стародавнє місто Херсонес Таврійський та його Хора у Севастополі (2013 р.)

У попередньому списку знаходяться такі об'єкти:

1. Бахчисарайський палац кримських ханів (2003 р.),
2. Комплекс об'єктів Судацької фортеці 6-16 ст. (2007 р.),
3. Укріплені поселення на генуезьких торгівельних шляхах від Середземного до Чорного моря (2010 р.),
4. Культурний ландшафт «печерних міст» Кримської Готії (2012 р.),
5. Історичне середовище столиці кримських ханів у місті Бахчисарай (2012 р.).

Станом на березень 2014 року 8,3% території АРК перебувало під захистом як заповідники або заповідні території — це 196 об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею 220 тис. га. 11 об'єктів розміщені в Севастополі й займають 30,27 % його площі — це 26,15712 тис. га. Саме в Криму розміщені 6 із 19 природних заповідників України, що становлять найціннішу категорію природно-заповідного фонду із суворим охоронним режимом території. Адміністрації всіх заповідників на момент анексії були підпорядковані різним державним установам України: Міністерству екології та природних ресурсів (Казантипський та Опукський природні заповідники, національний природний парк «Чарівна гавань»), Державному агентству лісових ресурсів (Кримський та Ялтинський гірсько-лісовий природні заповідники), Національній академії наук (Карадазький природний заповідник) та Академії аграрних наук (природний заповідник «Мис Мартьян»). Наукове керівництво всіма заповідниками, які є науковими установами, здійснювала НАНУ.

Окрім того, в Криму налічується 30 унікальних парків – пам'яток садово-паркового мистецтва.

Особливістю Криму до окупації було те, що [Конституція АР Крим](#) відносить до повноважень республіки, нормативне регулювання питань музеїв та історико-культурних заповідників. Це призвело до того, що центральні органи виконавчої влади України отримували інформацію стосовно музеїв і заповідників не в повному обсязі.

Нажаль, інформація щодо збереження та дослідження нематеріальної культурної спадщини Криму, на сьогодні відсутня. Також на сьогодні не можливо повною мірою вчиняти дії щодо охорони, дослідження, популяризації нематеріальної культурної спадщини, яка є в Криму. На сьогодні єдиний елемент кримськотатарської нематеріальної культурної спадщини – «Орьнек» (традиційний орнамент у декоративно-ужитковому художньому мистецтві кримських татар) включений до [Національного переліку нематеріальної культурної спадщини в Україні](#).

2. КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА, ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ ТА ЗАГРОЗИ, ЩО ВИНИКАЮТЬ НА ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ

Правопорушення або злочини, пов'язані з культурною спадщиною, мають суттєву особливість, яка виникає з самого змісту культурної спадщини.

Відповідно до Конвенції про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини, прийнятої в Парижі в 1972 році на Генеральній конференції ООН із питань освіти, науки й культури, поняття «**культурна спадщина**» класифікована за трьома категоріями:

« – **пам'ятки**: твори архітектури, монументальної скульптури й живопису, елементи та структури археологічного характеру, написи, печери та групи елементів, які мають видатну універсальну цінність із точки зору історії, мистецтва чи науки;

– **ансамблі**: групи ізольованих чи об'єднаних будівель, архітектура, єдність чи зв'язок із пейзажем яких є видатною універсальною цінністю з точки зору історії, мистецтва чи науки;

– **визначні місця**: твори людини або спільні витвори людини й природи, а також зони, включаючи археологічні визначні місця, що є універсальною цінністю з точки зору історії, естетики, етнології чи антропології».

Після прийняття у Парижі 17 жовтня 2003 року Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини (Україна приєдналася до Конвенції згідно із Законом України від 6 березня 2008 року №132-VI), у міжнародному праві закріплюється поняття «**нематеріальна культурна спадщина**», під якою розуміють звичаї, форми показу та вираження, знання та навички, а також пов'язані з ними інструменти, предмети, артефакти й культурні простори, які визнані спільнотами, групами й у деяких випадках окремими особами як частина їхньої культурної спадщини.

Нематеріальна культурна спадщина виявляється, зокрема, в таких сферах: мова як носій нематеріальної культурної спадщини, усні традиції; виконавські мистецтва; звичаї, обряди, свята; знання й звичаї, що належать до природи й Всесвіту; знання й навички, пов'язані з традиційними ремеслами.

До **матеріальної культурної спадщини** належать:

- 1) пам'ятки архітектури та монументального мистецтва й подібні до них пам'ятки археології та історії, а також пов'язані з ними природні об'єкти;
- 2) найрізноманітніші визначні місця;
- 3) рукописи, книги, архівні матеріали, всілякі предмети художнього, історичного або археологічного значення, наукові колекції, які мають художнє, історичне, етнографічне чи наукове значення.

Саме така класифікація культурної спадщини (на матеріальну та нематеріальну) є основною у науковому середовищі.

Поняття і правовий режим охорони культурної спадщини в **Законі України «Про охорону культурної спадщини»** повністю відповідають Конвенції ЮНЕСКО про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини 1972 р., але стосуються **тільки нерухомих об'єктів**.

Нерухомий об'єкти культурної спадщини – це об'єкт культурної спадщини, який не може бути перенесений на інше місце без втрати його цінності з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду та збереження своєї автентичності.

Об'єкт культурної спадщини - визначне місце, споруда (витвір), комплекс (ансамбль), їхні частини, пов'язані з ними рухомі предмети, а також території чи водні об'єкти (об'єкти підводної культурної та археологічної спадщини), інші природні, природно-антропогенні або створені людиною об'єкти незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу цінність з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду і зберегли свою автентичність.

Таким чином, відповідно до вищезгаданого Закону **культурна спадщина** – це сукупність успадкованих людством від попередніх поколінь **об'єктів культурної спадщини**.

Існують різні погляди вчених стосовно тотожності понять «культурна спадщина» і «культурні цінності». На думку деяких поняття «культурні цінності» за своїм значенням прирівнюється до поняття «культурна спадщина», на думку інших - поняття «культурні цінності» тісно пов'язане з розумінням культури, але є ширшим за своїм змістом, ніж поняття «культурна спадщина», оскільки охоплює всі матеріальні та духовні здобутки людства - досягнення як минулих поколінь, так і сучасної генерації, яка перебуває в активній фазі процесу їх творення.

Відповідно до Законів України «Про музеї та музейну справу», «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей», **культурні цінності** - це об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягають збереженню, відтворенню та охороні відповідно до законодавства України, а саме:

- оригінальні художні твори живопису, графіки та скульптури, художні композиції та монтажні з будь-яких матеріалів, твори декоративно-прикладного і традиційного народного мистецтва;
- предмети, пов'язані з історичними подіями, розвитком суспільства та держави, історією науки і культури, а також такі, що стосуються життя та

- діяльності видатних діячів держави, політичних партій, громадських і релігійних організацій, науки, культури та мистецтва;
- предмети музейного значення, знайдені під час археологічних розкопок;
 - складові частини та фрагменти архітектурних, історичних, художніх пам'яток і пам'яток монументального мистецтва;
 - старовинні книги та інші видання, що становлять історичну, художню, наукову та літературну цінність, окремо чи в колекції;
 - манускрипти та інкунабули, стародруки, архівні документи, включаючи кіно-, фото- і фонодокументи, окремо чи в колекції;
 - унікальні та рідкісні музичні інструменти;
 - різноманітні види зброї, що має художню, історичну, етнографічну та наукову цінність;
 - рідкісні поштові марки, інші філателістичні матеріали, окремо чи в колекції;
 - рідкісні монети, ордени, медалі, печатки та інші предмети колекціонування;
 - зоологічні колекції, що становлять наукову, культурно-освітню, навчально-виховну або естетичну цінність;
 - рідкісні колекції та зразки флори і фауни, мінералогії, анатомії та палеонтології;
 - родинні цінності - культурні цінності, що мають характер особистих або родинних предметів.

Таким чином, Закони України «Про музеї та музейну справу», «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» стосуються **рухомих культурних цінностей**, до яких відносять **музейні**, бібліотечні та архівні культурні цінності.

Музейний предмет - культурна цінність, якість або особливі ознаки якої роблять необхідним для суспільства її збереження, вивчення та публічне представлення.

Сукупність окремих музейних предметів, музейних колекцій, музейних зібрань, які постійно зберігаються на території України, незалежно від їх походження та форм власності, а також музейних предметів і музейних колекцій, що знаходяться за межами України і є власністю України або відповідно до міжнародних договорів підлягають поверненню в Україну формують **Музейний фонд України**. Музейний фонд України є національним багатством, невід'ємною складовою культурної спадщини України, що охороняється законом.

Музейний фонд України складається з **державної і недержавної частини**. До **державної частини Музейного фонду України** належать музейні предмети, музейні колекції, музейні зібрання, що є державною власністю, зберігаються у

державних музеях, в музеях, які належать до сфери управління місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, а також у музеях, створених при підприємствах, в установах, організаціях і навчальних закладах державної та комунальної форм власності чи у їх складі. **До недержавної частини Музейного фонду України** належать музейні предмети, музейні колекції, музейні зібрання, що зберігаються в музеях приватної форми власності, музеях підприємств, установ, організацій приватної форми власності.

Кожна окрема складова культурної спадщини є унікальною. Копії предметів та об'єктів зазвичай не вважаються культурними цінностями, оскільки не мають унікальної історії свого створення чи існування, не є виробами рук відомих майстрів або взірцем історичних епох та свідками історичних подій.

Втрата або модифікація будь-якої складової культурної спадщини або окремого її елемента вважається незворотною. Тому головним завданням комплексу заходів, відомому як **охорона культурної спадщини**, є збереження предметів або об'єктів.

Варто також пам'ятати, що законодавство України визначає **музеї як заклади, а заповідники – як території з об'єктами**.

Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про музеї та музейну справу», **музей це** «науково-дослідний та культурно-освітній заклад, створений для вивчення, збереження, використання та популяризації музейних предметів та музейних колекцій з науковою та освітньою метою, залучення громадян до надбань національної та світової культурної спадщини». А **заповідником**, згідно ст. 33 Закону України «Про охорону культурної спадщини», вважається «комплекс (ансамбль) пам'яток з усією сукупністю компонентів, що становить культурну, історичну та наукову цінність, просторово, планувально і функціонально виділений у структурі населеного пункту або локалізований поза його межами».

Основними ризиками для культурної спадщини, яка опинилася на території окупованої АРК є:

– **знищення або руйнація**. Прикладом навмисного знищення пам'яток є знищення бойовиками ІДІЛ статуї часів Стародавньої Асирії, частина з яких були створені у VII столітті до н. е. в музеї міста Мосул (Ірак). [\(цей та інші приклади руйнації або знищення об'єктів культурної спадщини можна побачити за посиланням\);](#)

– втрата окремих елементів, яка порушує автентичність (справжність) предмету чи об'єкту (у тому числі – перебудова, надбудова тощо). Прикладами цього є ситуації навколо Великої Ханської мечеті комплексу Бахчисарайський Ханський палац (місто Бахчисарай АРК) та [знищення автентичності пам'яток в Феодосії;](#)

– незаконне переміщення з території АРК або м. Севастополя до Російської Федерації або інших країн (як приклад, [переміщення археологічних культурних цінностей АР Криму для виставок на території Росії, переміщення картин Айвазовського в Третьяковську галерею](#));

– зміна права власності (передача права власності третім особам, як приклад [зміна права власності щодо картинної галереї Айвазовського](#)).

3.НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА

3.1.Міжнародне право

Назва міжнародної конвенції	Короткий зміст	Ратифікація Україною	Ратифікація РФ
1. Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту	<p>Перша міжнародна угода універсального характеру, в якій об'єднано правові норми, що передбачають охорону культурної спадщини у світовому масштабі.</p> <p>Конвенція дає визначення об'єкта міжнародної охорони (культурні цінності, рухомі або нерухомі, незалежно від походження і власника, що мають велике значення для культурної спадщини кожного народу, а саме: пам'ятки арх-ри, історії та мист-ва, реліг. чи світські, археол. пам'ятки, рукописи, архіви, колекції, музеї, бібліотеки тощо, а також центри, де зосереджені вказані цінності). У Конвенції констатується, що шкода, завдана культур. цінностям певного народу, є шкодою для культур. спадщини всього людства, оскільки кожний етнос робить свій внесок у світову культуру. Захист культур, цінностей включає їх охорону і поважання. Згідно з Конвенцією договірні сторони зобов'язуються поважати культур, цінності, які знаходяться на їх власній території і на території ін. країн. Забороняється використання цих цінностей, а також споруд для їх захисту і безпосередньо прилеглих до них ділянок, що може призвести до зруйнування або пошкодження культур, цінностей у разі збройного конфлікту. Недопустимі будь-які ворожі акти, спрямовані проти таких пам'яток. Сторони зобов'язуються</p>	Ратифіковано 6.02.1957	Ратифіковано 04.01.1957

	забороняти, відвертати і припиняти акти крадіжок, пограбувань у будь-якій формі, а також різні акти вандалізму. Особи, винні в порушенні Конвенції, повинні притягатися до крим. відповідальності. Конвенція встановила двоколірний (синьо-білий) розпізнавальний знак для позначення культур. цінностей, що перебувають під захистом.		
2. Перший протокол (Гаага, 14 травня 1954 г.) до Гаазької конвенції 1954 року про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту	Протокол забороняє вивезення культур, цінностей з окупованих територій і зобов'язує сторони повернути їх на випадок незаконного переміщення цінностей після припинення воєнних дій.	Ратифіковано 6.02.1957	Ратифіковано 4.01.1957
3. Гаазька Конвенція (IV) про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222	Набрала чинність для України 24.08.1991 у зв'язку з правонаступністю	Підписано 18.10.1907, ратифіковано 27.11.1909

закони і звичаї війни на суходолі			
4. Женевська Конвенція (IV) про захист цивільного населення під час війни	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154	Ратифіковано (03.08.1954, закон № 3413-IV)	Ратифіковано 10.05.1954
5. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини	<p>Складається з преамбули, 8 розділів, 38 статей. У преамбулі наголошується, що пошкодження або зникнення будь-яких елементів культурної цінності чи природного середовища є згубним збідненням спадщини всіх народів світу, що охорона культур, та природ. спадщини на нац. рівні часто є недостатньою у зв'язку з обсягом засобів, яких вона вимагає, і за браком екон., наук., і тех. ресурсів.</p> <p>Обов'язок забезпечувати виявлення, охорону, збереження, популяризацію і передачу майб. поколінням культур, та природ. спадщини, яка перебуває на тер. певної д-ви, покладається насамперед на цю д-ву. Для реалізації даного положення д-ва «прагне діяти як власними зусиллями, максимально використовуючи наявні ресурси, так і, в разі необхідності, використовувати міжнародну допомогу і співробітництво», що передбачає фін., наук., тех. і художнє сприяння (ст. 4). Під міжнар. охороною у Конвенції мається на увазі «створення системи міжнародного співробітництва і допомоги для надання державам — сторонам Конвенції допомоги в зусиллях, спрямованих на збереження і виявлення цієї спадщини» (ст. 7). На підставі положень Конвенції утв. Міжуряд. к-т охорони</p>	Ратифіковано Указом Президії Верховної Ради № 6673-XI (6673-11) від 04.10.1988	Ратифіковано 12.10.1988

	<p>культур. і природ. спадщини (ст. 8), який за зверненнями держав складає, поновлює й публікує «Список всесвітньої спадщини» та «Список всесвітньої спадщини, що перебуває під загрозою» (ст. 11). Внесення пам'ятки до одного із цих списків є підставою для надання їй координованої ЮНЕСКО міжнар. допомоги з боку держав та міжнар. організацій. Відповідно до ст. 15 Конвенції засновано «Фонд всесвітньої спадщини», який акумулює кошти для здійснення програм охорони всесв. спадщини. Завдяки створенню комітету і фонду визначилася постійна юрид., адм. та фінансова структура всесв. міжнар. співробітництва і у сфері охорони найвизначніших об'єктів культур, і природ, спадщини. Держава — учасниця Конвенції може звернутися за міжнар. допомогою (ст. 19— 29), яка вважається справою всього людства, незважаючи на те, якій д-ві належить пам'ятка.</p> <p>https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_089</p>		
<p>6. Конвенція про охорону підводної культурної спадщини.</p>	<p>Предметом правового регулювання є всі сліди людського існування, що мають культурний, історичний або археологічний характер, які частково або повністю, періодично або постійно знаходяться під водою протягом не менше 100 років (об'єкти, споруди, будинки, артефакти і людські рештки разом з їх археологічним і природним оточенням; судна, літальні апарати, інші транспортні засоби або будь-які їх частини, їх вантаж або інший вміст, разом з їх археологічним і природним оточенням; предмети доісторичного характеру).</p> <p>https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c52</p>	<p>Ратифіковано із заявами Законом № 164-V (164-16) від 20.09.2006</p>	<p>Не ратифіковано</p>

<p>7. Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини.</p>	<p>Основні цілі Конвенції:</p> <ul style="list-style-type: none"> - охорона нематеріальної культурної спадщини; - забезпечення поваги до нематеріальної спадщини громад, груп та окремих осіб; - підвищення усвідомлення важливості нематеріальної культурної спадщини на місцевому, національному та міжнародному рівнях та забезпечення того, щоб ця спадщина була взаємно оцінена різними групами; - розвиток міжнародного співробітництва та забезпечення допомоги усім вищезгаданим цілям. <p>Основні положення Конвенції полягають у тісній співпраці з носіями нематеріальної культурної спадщини – групами, громадами та окремими особами, які практикують цю спадщину – і наголосі на живій спадщині та її охороні через передачу з покоління до покоління. Відповідно до Конвенції, найголовніше – забезпечити оптимальні умови для виховання та передачі спадщини майбутнім поколінням через формальну та неформальну освіту.</p> <p>https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_d69?fbclid=IwAR3vTFdd0PtExwQyI7h9ujRvtlz0CZYFJ6X44IRSi6v08vuck4erDwW4twk</p>	<p>Про приєднання до Конвенції див. Закон № 132-VI (132-17) від 06.03.2008.</p>	<p>Не ратифіковано</p>
<p>8. Конвенція про заходи, спрямовані на заборону та запобігання незаконному ввезенню,</p>	<p>Концептуальне значення має положення п.д ст.13 Конвенції, що складає основу правового режиму для культурних цінностей. Відповідно до даної статті держави-учасниці даної Конвенції зобов'язалися визнавати відповідно до особливостей законодавства кожної держави, невід'ємне право класифікувати та оголошувати деякі культурні цінності невідчужуваними, котрі через це. Не можуть бути вивезені за межі держави. Само вони є предметом особливої</p>	<p>Ратифіковано із заявою Указом Президії ВР УРСР № 5396-XI (5396-11) від 10.02.88.</p>	<p>Ратифіковано 28.04.1988</p>

<p>вивезенню та передачі права власності на культурні цінності</p>	<p>міжнародної охорони. Конвенція стосується охорони визначених самими країнами культурних цінностей, що мають велике значення для археології, давньої та новітньої історії, літератури та мистецтва. Вважаються незаконними ввезення, вивезення та передача права власності на культурні цінності, вчинені в порушення правил, прийнятих державами-учасницями відповідно до цієї Конвенцією.</p> <p>https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_186</p>		
<p>9. Європейська культурна конвенція</p>	<p>Норми Конвенції спрямовані на удосконалення статутних положень діяльності Організації Об'єднаних Націй в питаннях освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) щодо європейських країн.</p> <p>https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_213</p>	<p>Про участь України додатково див. Постанову ВР № 4030-XII (4030-12) від 24.02.94.</p>	<p>Ратифіковано 21.02.1991</p>
<p>10. Європейська ландшафтна конвенція</p>	<p>Метою Конвенції є підтримка процесів охорони, регулювання та планування ландшафтів, а також організація європейської співпраці з питань охорони ландшафтів. Конвенція визначає заходи, спрямовані на запобігання негативним впливам на ландшафти.</p> <p>https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_154</p>	<p>Ратифіковано Законом № 2831-IV (2831-15) від 07.09.2005</p>	<p>Не ратифіковано</p>
<p>11. Європейська конвенція про охорону</p>	<p>Складається з преамбули і 18 статей. Спрямована на врегулювання відносин охорони археол. спадщини в Європі. Складовими археол. спадщини визначено як нерухомі, так і рухомі об'єкти: «споруди,</p>	<p>Ратифіковано Законом № 1369-IV</p>	<p>Підписано 16.01.1992,</p>

<p>археологічної спадщини (переглянута).</p>	<p>конструкції, групи будівель, місця з ознаками людської діяльності, рухомі об'єкти, пам'ятки інших видів, незалежно від того, де вони перебувають: на землі чи під водою» (п. 3 ст. 1). На держави-учасниці покладено обов'язок забезпечувати нац. та міжнар. обмін предметами археол. спадщини з профес.-наук. метою (п. 1 ст. 8), запобігати незакон. обігові предметів археол. спадщини (ст. 10, 11). Конвенція визначає внутр. заходи охорони (ст. 3—5), вимоги до їх фінансування (ст. 6), приділяє увагу підготовці фахівців, поширенню наукової інформації, підвищенню обізнаності громадськості у цій проблемі (ст. 7, 9). З урахуванням специфіки археол. спадщини, що полягає у прихованості під шаром ґрунту або під водою переважної більшості її об'єктів, передбачаються відповідні вимоги до її охорони. Це, зокрема: застосування процедури нагляду за розкопками (п. 1 ст. 3); надання спец. дозволу на проведення розкопок тільки кваліфікованим фахівцям (п. 1, 2 ст. 3); контроль за використанням металошукачів та ін. тех. засобів пошуку (п. 3 ст. 3); запобігання проведенню нелег. розкопок (ч.«а» п. 1 ст. 3). При цьому розкопки визнаються «потенційно руйнівним» методом дослідження, оскільки при такому способі дослідження археол. об'єкт гине як пам'ятка, натомість залишаючись у вигляді окр. матеріальних залишків у музейних або наук. колекціях, а також у вигляді описів, креслень, фотографій, наук, звіту. Пріоритетними видами охорони, таким чином, є створення археол. резервів (п. 2 ст. 2), збереження і консервація об'єктів археол. спадщини «in situ», тобто нерухомо на своєму місці (п. 2 ст. 4; п. 4 ст. 5). Кожна сторона на свій розсуд встановлює і забезпечує механізмами реалізації певний комплекс</p>	<p>(1369-15) від 10.12.2003.</p>	<p>ратифіковано 12.10.2011</p>
--	--	----------------------------------	--------------------------------

	<p>внутр. заходів охорони і збереження археол. спадщини, яка перебуває під її юрисдикцією. Передбачувані заходи, що підлягають реалізації у внутр. зак-вах країн-учасниць, спрямовані на створення уніфікованого режиму охорони і дослідження археол. спадщини в д-вах, які є членами Ради Європи. Передбачаються заходи міжнародного співробітництва (ст. 12), кожна сторона зобов'язується «інформувати компетентні органи влади тієї держави — учасниці Конвенції, з якої походять знахідки, про будь-які надходження, якщо є підозра, що вони походять або з нелегальних розкопок, або незаконним чином приховані під час офіційних розкопок» (п. 2 ст. 10). Робиться застереження: «ніщо в цій (переглянутій) Конвенції не порушує дво- або багатосторонніх договорів між країнами-учасницями, що вже існують чи будуть укладені, стосовно незаконного обігу предметів, які мають археологічну цінність, або повернення їх законному власникові» (ст. 11). <u>Тобто Є. к. про о. а. с. 1992 (п.) у міждержавних відносинах не зачіпає питань власності щодо елементів археологічної спадщини, навіть незаконно переміщених, а стосується в основному міжнар. співробітництва у цій сфері на рівні взаєм. інформування і залишає широкий простір для застосування норм ін. спеціальних актів.</u></p> <p>Нагляд за дотриманням положень Є.к. про о.а.с.1992(п.) доручається комітетові експертів, який створюється Комітетом міністрів Ради Європи відповідно до положень ст. 17 Статуту цієї організації. Комітет експертів періодично звітує Комітетові міністрів про діяльність держав-учасниць у відповідній сфері, про здійснення принципів Є. к. про о. а. с. 1992 (п.), а також про свою власну діяльність, пропонує</p>		
--	---	--	--

	<p>заходи для реалізації положень Конвенції, дає рекомендації щодо запрошення держав, які не є членами РЄ, приєднатися до неї (ст. 13).</p> <p>https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_150</p>		
<p>12. Конвенція про охорону архітектурної спадщини Європи.</p>	<p>Складається з 27 статей. Конвенція трактує архітектурну спадщину як виключно матеріальну. Її норми стосуються нерухомих об'єктів (нерухомості), а такими, згідно зі ст. 1, вважаються: пам'ятки (п. 1), комплекси будівель (п. 2), пам'ятні місця (п. 3), які мають істор., археол., мист., наук., тех. чи соціальну цінність.</p> <p>Конвенція окреслює мін. вимоги до сторін щодо визначення об'єктів, які підпадають під охорону і складання відповідних списків (ст. 2), внутр. заходи охорони (ст. 3—5, 7, 8), вимоги до їх фінансування (ст. 6). <u>Встановлено також обов'язки сторін застосовувати санкції у разі порушення зак-ва про охорону архітектурної спадщини (ст. 9) і провадити комплексну політику щодо її збереження (ст. 10—13), принцип співробітництва держ. і недержавних структур у цій сфері (ст. 14). Приділено увагу підготовці фахівців, поширенню наук, інформації і підвищенню поінформованості громадськості (ст. 15, 16).</u></p> <p>Кожна д-ва на свій розсуд встановлює і реалізує комплекс внутр. заходів охорони та збереження архітектурної спадщини, яка знаходиться під її юрисдикцією. Передбачувані Конвенцією заходи, що підлягають реалізації у внутр. зак-ві держав-учасниць, спрямовані на створення уніфікованого режиму охорони і дослідження архітектурної спадщини в д-вах, що входять до РЄ.</p> <p>Нагляд за дотриманням положень Конвенції покладено на Комітет експертів, який утворюється Комітетом міністрів РЄ відповідно до</p>	<p>Ратифіковано Законом № 165-V (165-16) від 20.09.2006.</p>	<p>Підписано 16.01.1992, ратифіковано 12.10.2011</p>

	<p>положень Статуту РЄ (ст. 17). Комітет експертів періодично доповідає К-тові міністрів про діяльність держав-учасниць у даній сфері, про здійснення принципів Конвенції, а також про свою власну діяльність, пропонує заходи для реалізації положень Конвенції, дає рекомендації щодо запрошення держав, які не є членами РЄ, приєднатися до Конвенції (ст. 20) https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_226</p>		
--	--	--	--

3.2. Законодавство України щодо захисту об'єктів культурної спадщини

№	Назва	Посилання	Сфера застосування
1	Конституція України		
2	Кодекси:		
2.1.	Земельний кодекс України	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14	(землі історико-культурного призначення)
2.2	Цивільний кодекс України	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15	(ст. 13-2, 343, 346-1.5, 352, 576-4)
2.3	Кодекс України про адміністративні правопорушення	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10	(Гл. 7)

2.4	Кримінальний кодекс України	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14	(ст. 193, 201, 298, 438)
3	Закони України:		
3.1	Про охорону культурної спадщини	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14	Цей Закон регулює правові, організаційні, соціальні та економічні відносини у сфері охорони культурної спадщини з метою її збереження, використання об'єктів культурної спадщини у суспільному житті, захисту традиційного характеру середовища в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь. Об'єкти культурної спадщини, які знаходяться на території України, у межах її територіального моря та прилеглої зони, охороняються державою. Охорона об'єктів культурної спадщини є одним із пріоритетних завдань органів державної влади та органів місцевого самоврядування.
3.2	Про охорону археологічної спадщини	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1626-15	Цей Закон регулює відносини, пов'язані з охороною археологічної спадщини України - невід'ємної частини культурної спадщини людства, вразливого і невідновлюваного джерела знань про історичне минуле, а також визначає права та обов'язки дослідників археологічної спадщини.
3.3.	Про перелік пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/574-17	
3.4	Про музеї та музейну справу	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/574-17	Цей Закон регулює суспільні відносини у сфері музейної справи, визначає правові, економічні, соціальні засади створення і діяльності музеїв України та особливості наукового формування, вивчення, обліку,

		ow/249/95-%D0%B2%D1%80	зберігання, охорони і використання Музейного фонду України, його правовий статус. Цей Закон поширюється на всі види музеїв та заповідників у частині їх музеєфікації, а також обліку, зберігання та використання, охорони, консервації, реставрації музейних предметів, музейних колекцій та предметів музейного значення.
3.5	Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14	Цей Закон регулює відносини, пов'язані з вивезенням, ввезенням та поверненням культурних цінностей, і спрямований на охорону національної культурної спадщини та розвиток міжнародного співробітництва України у сфері культури. Дія цього Закону не поширюється на сучасні сувенірні вироби, предмети культурного призначення серійного та масового виробництва.
3.6	Про національний архівний фонд та архівні установи	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12	Цей Закон регулює відносини, пов'язані із формуванням, обліком, зберіганням і використанням Національного архівного фонду, та інші основні питання архівної справи.
3.7	Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-vii	Закон встановлює основи гуманітарної, соціальної та економічної політики держави Україна стосовно населення тимчасово окупованої території України.

3.3. Підзаконні акти

№	Найменування
---	--------------

1	Постанова КМУ від 25.08.1998р.№ 1340 <u>«Про Порядок обліку, зберігання, оцінки конфіскованого та іншого майна, що переходить у власність держави, і розпорядження ним»</u>	ст. 8.г – вимоги щодо оцінки культурних цінностей, а також предметів релігійного культу. ст. 9.5, 9.6, 9.7 – розпорядження конфіскованими культурними цінностями.
2	Постанова КМУ від 02.02.2000р.№209 <u>«Про затвердження переліку музеїв, в яких зберігаються музейні колекції та музейні предмети, що є державною власністю і належать до державної частини Музейного фонду України»</u>	Перелік музеїв, у яких зберігаються музейні колекції та музейні предмети, що є державною власністю і належать до державної частини Музейного фонду України
3	Постанова КМУ від 29.11.2000р.№1766 <u>«Про затвердження переліку музеїв, що перебувають у віданні підприємств, установ та організацій, де зберігаються музейні колекції та музейні предмети, що є державною власністю і належать до державної частини Музейного фонду України»</u>	Перелік музеїв, що перебувають у віданні підприємств, установ та організацій, в яких зберігаються музейні колекції та музейні предмети, що є державною власністю і належать до державної частини Музейного фонду України
4	Постанова КМУ від 20.07.2000р.№1147 <u>«Про затвердження Положення про Музейний фонд України»</u>	Положення визначає порядок формування Музейного фонду України, порядок обліку музейних предметів, музейних колекцій, музейних зібрань, забезпечення їх охорони, збереження і використання.
5	Наказ Міністерства культури України від 21.07.2016 № 580 <u>«Про затвердження Інструкції з організації обліку музейних предметів»</u> .	Інструкція визначає порядок та основні вимоги до організації обліку музейних предметів державної частини Музейного фонду України, предметів музейного значення, предметів і матеріалів науково-допоміжного фонду.

	Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 12.08.2016р.№1129/29259	
6	Постанова КМУ від 20.06.2000р.№984 « Про затвердження зразка свідоцтва на право вивезення (тимчасового вивезення) культурних цінностей з території України »	
7	Наказ Міністерства культури України від 22.04.2002р.№258 « Про затвердження Інструкції про порядок оформлення права на вивезення, тимчасове вивезення культурних цінностей та контролю за їх переміщенням через державний кордон України » Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 09.07.2002р.№571/6859	Інструкція визначає порядок оформлення права на вивезення, тимчасове вивезення культурних цінностей та контролю за їх переміщенням через державний кордон України фізичними особами (громадянами України, іноземцями, особами без громадянства) та юридичними особами (суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності будь-якої форми власності, державними та громадськими установами, представництвами іноземних компаній, дипломатичними представництвами, міжнародними організаціями тощо).
8	Постанова КМУ від 13.03.2002р.№316 « Про затвердження Порядку видачі дозволів на проведення археологічних розвідок, розкопок, інших земляних робіт на території пам'ятки, охоронюваній археологічній території, в зонах охорони, в історичних ареалах населених місць, а також досліджень решток життєдіяльності людини, що містяться під земною поверхнею, під водою на території України »	Установлює процедуру видачі дозволів на проведення археологічних розвідок, розкопок, інших земляних робіт на території пам'ятки, охоронюваній археологічній території, у зонах охорони, в історичних ареалах населених місць, а також досліджень решток життєдіяльності людини, що містяться під земною поверхнею, під водою на території України.

9	<p>Постанова КМУ від 28.12.2001р.№1768 <u>«Про затвердження Порядку укладення охоронних договорів на пам'ятки культурної спадщини»</u></p>	<p>Порядок укладення охоронних договорів на пам'ятки культурної спадщини та зразок Охоронного договору.</p>
10	<p>Постанова КМУ від 13.03.2002р.№318 <u>«Про затвердження Порядку визначення меж та режимів використання історичних ареалів населених місць, обмеження господарської діяльності на території історичних ареалів населених місць»</u></p>	<p>Встановлює Порядок визначення меж та режимів використання історичних ареалів населених місць, обмеження господарської діяльності на території історичних ареалів населених місць.</p>
11	<p>Постанова КМУ від 26.09.2002р.№1447 <u>«Про затвердження Методики грошової оцінки пам'яток»</u></p>	<p>Визначає процедури проведення грошової оцінки пам'яток археології, історії, монументального мистецтва, архітектури та містобудування, садово-паркового мистецтва, ландшафтних пам'яток національного та місцевого значення, занесених до Державного реєстру нерухомих пам'яток України (зокрема, для визначення розміру відшкодування внаслідок заподіяння будь-якої шкоди пам'ятці.</p> <p>Поширюється на випадки проведення суб'єктами оціночної діяльності грошової оцінки пам'яток та щойно виявлених об'єктів культурної спадщини до вирішення питання про занесення їх до Державного реєстру нерухомих пам'яток України</p> <p>Не поширюються на визначення вартості рухомих археологічних предметів, творів монументального образотворчого мистецтва та елементів декоративно-прикладного мистецтва, які можна відокремити від пам'ятки без нанесення їй шкоди</p>

		Проводиться суб'єктами оціночної діяльності відповідно до вимог Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні».
12	Постанова КМУ від 26.09.2003р.№1343 « Про затвердження Порядку проведення державної експертизи культурних цінностей та розмірів плати за її проведення »	Регулює питання проведення державної експертизи культурних цінностей, заявлених до вивезення, тимчасового вивезення та повернутих в Україну після тимчасового вивезення, а також вилучених митними або правоохоронними органами, конфіскованих за рішенням суду та обернених відповідно до закону в дохід держави.
13	Постанова КМУ від 21.12.2005р.№1255 « Про затвердження Порядку передачі наукової документації з дослідження археологічної спадщини »	Визначає процедуру передачі археологами, а також підприємствами, закладами, установами та організаціями наукової документації з дослідження археологічної спадщини на території України для постійного зберігання до наукового архіву Інституту археології Національної академії наук.

4.ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОСІЙСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Відповідно до норм IV Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни 1949 р. кримінальне законодавство окупованої території залишається чинним, за винятком випадків, коли дія його скасовується або призупиняється окупаційною державою, якщо це законодавство становить загрозу безпеці окупаційної держави або є перешкодою виконання цієї Конвенції. Враховуючи згадане вище, та з огляду на необхідність забезпечення ефективного судочинства, суди окупованої території продовжуватимуть виконувати свої функції стосовно розгляду правопорушень, визначених цим законодавством.

Окупаційна держава, однак, може поширювати на населення окупованої території дію положень, які є необхідними для виконання нею зобов'язань, що покладаються на неї відповідно до цієї Конвенції, підтримання ефективного управління територією, забезпечення безпеки окупаційної держави, особового складу та власності окупаційних сил та адміністрації, а також об'єктів та комунікаційних ліній, які ними використовуються. На окупованій території застосовується національне право держави, якої належить законодавство держави, який ця територія належала до окупації та продовжує належати.

Держава-окупант не може автоматично змінювати все застосовуване законодавство на власне, окрім як у виняткових випадках.

Окупаційна влада РФ застосовує в Криму власне законодавство, тому ми акцентуємо увагу на певних особливостях законодавства Російської Федерації. В даних методичних рекомендаціях законодавство РФ подається не як легітимне право, що застосовується на півострові, а як ілюстративний матеріал для загального розуміння стану справ на окупованій території Криму.

Основними законами РФ стосовно культурної спадщини є:

- Федеральний закон «Про об'єкти культурної спадщини (пам'яток історії та культури) народів Російської Федерації» («Об объектах культурного наследия (памятниках истории и культуры) народов Российской Федерации»);
- Закон РФ «Про вивезення та ввезення культурних цінностей» (мовою оригіналу «О вывозе и ввозе культурных ценностей»);
- Федеральний закон «Про музейний фонд Російської Федерації та музеї в Російській Федерації» («О музейном фонде Российской Федерации и музеях в Российской Федерации»).

Відповідно до Основ законодавства РФ про культуру, затвердженими Верховною Радою Російської Федерації 9 жовтня 1992 р до культурних

цінностей відносяться рухомі і нерухомі, матеріальні та нематеріальні культурні цінності. Таким чином, в російському законодавстві поняття культурні цінності мають більш широке значення, ніж в українському законодавстві.

Відповідно до Федерального закону «Про об'єкти культурної спадщини (пам'ятки історії та культури) народів Російської Федерації» до об'єктів культурної спадщини відносяться об'єкти нерухомого майна, а також твори мистецтва та інші предмети матеріальної культури, що представляють собою цінність з точки зору історії, археології, архітектури, містобудування, мистецтва, науки і техніки, естетики, етнології чи антропології, соціальної культури і є свідченням епох і цивілізацій, справжніми джерелами інформації про зародження і розвиток культури. Відповідно до того ж законом, об'єкти культурної спадщини поділяються на:

- пам'ятники - окремі споруди, будівлі та споруди з історично склалася територіями;
- ансамблі – об'єкти, що чітко локалізуються на історично сформованих територіях, групи ізольованих чи об'єднаних пам'яток, будівель і споруд різного призначення;
- визначні місця - культурно-природні комплекси, в тому числі центри історичних поселень або фрагменти містобудівної планування і забудови; пам'ятні місця, культурні та природні ландшафти, пов'язані з історією формування народів та інших етнічних спільнот.

Як бачимо, суттєвої різниці між термінами російського і українського законодавства щодо нерухомих об'єктів культурної спадщини немає. Однак, особливість російського законодавства в тому, що процедури охорони і регламентації використання історико-культурної спадщини розроблені та здійснюються в належній мірі тільки стосовно **пам'яток історії і культури**.

У ст. 7 Закону Російської Федерації від 15 квітня 1993 № 4804-1 «Про ввезення та вивезення культурних цінностей» визначається перелік предметів, що становлять культурну цінність: історичні цінності; предмети і їх фрагменти, отримані в результаті археологічних розкопок; художні цінності; оригінальні скульптурні твори; оригінальні художні композиції та монтажні з будь-яких матеріалів; художньо оформлені предмети культового призначення тощо.

Щодо терміну «музейний предмет» в російському законодавстві це «культурна цінність, якість або особливі ознаки якої роблять необхідним для суспільства її збереження, вивчення і публічне представлення». Сукупність усіх музейних предметів і музейних колекцій, які постійно перебувають на території РФ, утворює музейний фонд.

Слід також звернути увагу на інформацію про земельні ділянки, що є важливою складовою будь якої системи охорони пам'яток. Треба враховувати,

що поняття «пам'ятка» (Закон України «Про охорону культурної спадщини») та «земля пам'ятки» (Земельний Кодекс України) юридично є різними категоріями, навіть, якщо йдеться про пам'ятки археології.

Земельний Кодекс України (ст. 19) передбачає різні категорії земель, які визначають їхнє цільове використання, зокрема – «землі історико-культурного призначення – до яких належать землі, на яких розташовані пам'ятки культурної спадщини, їх комплекси (ансамблі), історико-культурні заповідники, історико-культурні заповідні території, охоронювані археологічні території, музеї просто неба, меморіальні музеї-садиби».

Законодавство Російської Федерації також передбачає категорію земель історико-культурного призначення. Згідно зі ст. 99 Земельного Кодексу РФ (далі – мовою оригіналу):

«1. К землям историко-культурного назначения относятся земли:

1) объектов культурного наследия народов Российской Федерации (памятников истории и культуры), в том числе объектов археологического наследия;

2) достопримечательных мест, в том числе мест бытования исторических промыслов, производств и ремёсел;

3) военных и гражданских захоронений.

2. Земли историко-культурного назначения используются строго в соответствии с их целевым назначением.

Изменение целевого назначения земель историко-культурного назначения и не соответствующая их целевому назначению деятельность не допускаются».

5. НАЯВНІ БАЗИ ДАНИХ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІ ДЛЯ МОНІТОРИНГУ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

В Російській Федерації ведуться єдині державні реєстри, інформація з яких може суттєво допомогти з'ясувати стан об'єктів та предметів культурної спадщини або дії (зміна права власності, археологічні дослідження, реконструкція, реставрація, першочергові ремонтні роботи і т.і.), які здійснюються щодо них.

- ❖ **ЄДИНИЙ ДЕРЖАВНИЙ РЕЄСТР ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ (ПАМ'ЯТОК ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ) НАРОДІВ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ (Единый государственный реестр объектов культурного наследия (памятников истории и культуры) народов Российской Федерации)**

Інтернет сторінка бази даних: <https://opendata.mkrf.ru/opendata/7705851331-egrkn>

Реєстр містить відомості про об'єкти культурної спадщини, в тому числі на окупованих територіях, які поставлені на облік згідно до російського законодавства. Веденням реєстру займається Відділ державного реєстру Міністерства культури РФ. Згідно із положенням про ведення ЄДРКС (Приказ Міністерства культури Росії від 03.10.2011 N 954 (ред. від 05.08.2015) «Про затвердження Положення про єдиний державний реєстр об'єктів культурної спадщини (пам'яток історії та культури) народів Російської Федерації» (мовою оригіналу - "Об утверждении Положения о едином государственном реестре объектов культурного наследия (памятников истории и культуры) народов Российской Федерации"), подання об'єктів відбувається вповноваженими органами різного рівню управління від місцевих та регіональних (для пам'яток місцевого та регіонального значення), до загальнодержавних (для пам'яток федерального значення). В останню редакцію [ЄДРКС](#) включено 2 876 об'єктів культурної спадщини розташованих на території окупованого Криму. Відомості по всіх об'єктах структуровані у вигляді таблиці на сайті та для завантаження (у форматах CSV та JSON).

Аналіз відомостей ЄДРКС дозволяє вирішити низку фактологічних питань, встановити руйнації та зробити прогностичні висновки і виявити найбільш вразливі об'єкти культурної спадщини в майбутньому. На сьогодні до реєстру майже не внесені пам'ятки археології (за винятком об'єктів федерального значення), серед них є не тільки об'єкти поставлені на державний облік в Україні, але й виявлені після 2014 року. Відповідно до Федерального закону РФ № 73-ФЗ від 25.06.2002 знищення об'єкту внесеного до держреєстру заборонено (Ст. 18., п. 13. Федерального закону від 25.06.2002 № 73-ФЗ (ред. від 21.02.2019). Враховуючи масштабні будівельні роботи, частина яких ведеться на пам'ятках археології, не включення до реєстру ставить їх під загрозу знищення, санкціоноване окупаційною владою.

Геодані, розміщені у відповідному розділі реєстру, дозволяють виявити зміни меж пам'ятки, охоронних зон, тощо. Нажаль більша частина документів на об'єкти культурної спадщини АР Крим залишились в окупації і перейшли до так званого «Державного комітету з охорони культурної спадщини» (Государственный комитет по охране культурного наследия Республики Крым). Вповноваженими органами з охорони культурної спадщини в АР Крим до 2014 року на більшість пам'яток не були встановлені охоронні зони та не зроблені документи із землевпорядкування, тому зміну меж пам'ятки є можливим прослідкувати для обмеженого кола пам'яток (Стародавнє місто Херсонес Таврійський та його хора («Древний город Херсонес Таврический» в ЄДРКС), Ханський палац (Ханский дворец в ЄДРКС).

Ще одним фактором, який зменшує можливості попередження руйнацій та зменшення території об'єктів культурної спадщини є пониження значущості, як це відбулося із Херсонесом Таврійським, який за ЄДРКС не віднесений до

об'єктів ЮНЕСКО, або могилою письменника С. М. Сергєєва-Ценського – пам'яткою національного значення, яка у ЄДРКС позначена як «регіонального значення».

❖ **ПУБЛІЧНА КАДАСТРОВА МАПА РОСІЇ (ПУБЛИЧНАЯ КАДАСТРОВАЯ КАРТА):**

Інтернет сторінка бази даних: <http://xn-----6kcbaababou8b2age7axh3agnwid7h4jla.xn--p1ai/>

Ресурс передбачає опцію, яка дозволяє виділити різні категорії земель. Публічна кадастрова карта Росії наповнена ще неостаточно, але частина земельних ділянок по Криму вже є. Наприклад:

«[Кадастровый номер: 91:01:000000:17](#)

Категория земель: Земли поселений (земли населённых пунктов)

Историческая

Земельный участок по адресу: Российская Федерация, г. Севастополь, Балаклавский район, г. Балаклава, на вершине и склонах горы Кастрон, "[Крепость «Чембало»](#)

Площадь: 135 812 кв.м.

Межевание: Проведено

Кадастровый инженер: Березинец Олеся Николаевна

Статус: Учтённый

Дата внесения в ЕГРН: 25.08.2015

[Координаты: 44.494271, 33.598852](#)»

По посиланню «кадастровий номер» відкривається додаткова інформація:

«*Кадастровый номер — 91:01:000000:17 (найти на [кадастровой карте](#))*

Тип — Земельный участок

Категория и виды разрешённого использования:

** Земли населённых пунктов*

** Для размещения объектов историко-культурного назначения*

** Историческая*

Площадь — 135 811.87 кв. м.»

Таким чином, землі генуезької фортеці XIV-XV ст. Чембало (охоронний № 309) за російською категорією належать наразі до земель населених пунктів.

Правда, окрім категорій земель, російське законодавство передбачає поняття «разрешённое использование». На сайті Публічної кадастрова карта Росії

функція «разрешённое использование» розташована там, де і функція вибору категорій земель. По фортеці Чембало це «для размещения объектов историко-культурного назначения» та «историческая».

Ст. 37 Містобудівного Кодексу РФ передбачає, що «Применительно к каждой территориальной зоне устанавливаются виды разрешённого использования земельных участков и объектов капитального строительства».

«Разрешённое использование» визначається містобудівним регламентом (градостроительный регламент). Проте, ст. 36 Містобудівного Кодексу РФ не передбачає його «в границах территорий памятников и ансамблей, включённых в единый государственный реестр объектов культурного наследия (памятников истории и культуры) народов Российской Федерации, а также в границах территорий памятников или ансамблей, которые являются выявленными объектами культурного наследия и решения о режиме содержания, параметрах реставрации, консервации, воссоздания, ремонта и приспособлении которых принимаются в порядке, установленном законодательством Российской Федерации об охране объектов культурного наследия».

[Вимоги до діяльності на території пам'яток регламентується ст.5.1 Закону «Про об'єкти культурної спадщини \(пам'ятки історії та культури\) народів Російської Федерації» \(«Об объектах культурного наследия \(памятниках истории и культуры\) народов Российской Федерации»\).](#)

Судячи з кадастру, більшість земель пам'яток та заповідників наразі віднесено до земель населених пунктів або до земель сільськогосподарського призначення. Це вже несе потенційні ризики, оскільки, використання цих земель обумовлено іншою цільовою категорією та не враховує особливості збереження, які потребують об'єкти культури.

❖ ЄДИНИЙ ДЕРЖАВНИЙ РЕЄСТР НЕРУХОМОСТІ (ЕДИНЫЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ РЕЕСТР НЕДВИЖИМОСТИ):

Інтернет сторінка бази даних: <https://kadastrmap.ru/kadastr/edinyi-gosudarstvennyi-reestr-nedvizhimosti/>

Суттєвою складовою пам'яткоохоронної справи є відомості про власника (користувача) пам'ятки або землі пам'ятки, змін таких власників або їхніх прав власності. В Росії існує Єдиний державний реєстр нерухомості («Единый государственный реестр недвижимости»). Проте для отримання відомостей з цього реєстру необхідна відповідна реєстрація. Слід зауважити, що сервіс є платним і вимагає інформацію про банківську картку користувача.

❖ ЄДИНА ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ЗАКУПІВЕЛЬ (ЕДИНАЯ ИНФОРМАЦИОННАЯ СИСТЕМА В СФЕРЕ ЗАКУПОК):

Інтернет сторінка бази даних: <http://zakupki.gov.ru/epz/main/public/home.html>

З'ясування про певну діяльність на території заповідників або в музеях можливо за допомогою ресурсу Єдиної інформаційної системи в сфері закупівель РФ. Для цього бажано знати назву, під якою заповідник або музейний заклад фігурує в Росії.

На сторінці «закупки» у графі «Пошук» вводиться назва об'єкту, наприклад, «Государственный историко-археологический музей-заповедник «Херсонес Таврический».

Серед отриманих результатів можна знайти інформацію про роботи, які українським законодавством вважаються протизаконними. Зокрема [про проведення якихось робіт на пам'ятках заповідника](#). Або [про проведення археологічних розкопок](#).

Такий спосіб пошуку інформації за назвою музейної установи, може дати результати в тому випадку, коли музей або заповідник є замовником на проведення робіт.

Пошук інформації щодо порушень українського законодавства у проектах профінансованих за так званими федеральними цільовими програмами («федеральними целевыми программами») можна проводити у випадку виявлення інституції окупаційної влади, яка є замовником. Це може бути так званий [«Державний комітет конкурентної політики Республіки Крим»](#) («Государственный комитет конкурентной политики Республики Крым»).

У випадку, коли виявлення замовника неможливе, можна проводити [пошук по назвах пам'яток, на яких планується проведення робіт, адже у заявці на торги обов'язково вказуються найменування та адреса об'єкта](#).

❖ ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИДАЧУ ДОЗВОЛІВ (ВІДКРИТИХ ЛИСТІВ) (ИНФОРМАЦИЯ О ВЫДАЧЕ РАЗРЕШЕНИЙ (ОТКРЫТЫХ ЛИСТОВ):

Інтернет сторінка бази даних:

https://www.mkrf.ru/about/departments/departament_gosudarstvennoy_okhrany_kulturnogo_naslediya/activities/409784/

Відомості про видачу дозволів (відкритих листів) містяться на сайті Міністерства культури РФ. Документація завантажується в табличному форматі, що полегшує пошук в звичайному текстовому редакторі за ключовими словами «Крим» або «Севастополь».

[Оперативну інформацію про додатково видані Відкриті листи можна знайти на сайті Мінкультури РФ у розділі «Документи» за допомогою пошуку за ключовими словами](#) (російською мовою) «О выдаче разрешений (открытых листов) на проведение работ по выявлению и изучению объектов археологического наследия».

Треба враховувати дві особливості. По-перше, ця база містить усіх археологів, в тому числі й громадян України, які залишилися в Криму. По-друге, видача Відкритого листа не свідчить, що роботи по об'єкту, зазначеному у листі, виконувалися. Підтвердженням проведення таких робіт може бути лише звіт про проведені роботи, який зберігає Інститут археології Російської академії наук. Інформація по звітах за останні роки у відкритому доступі наразі відсутня, [доступні лише звіти за 1945-1971 рр.](#)

❖ **ДЕРЖАВНИЙ КАТАЛОГ МУЗЕЙНОГО ФОНДУ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ (ГОСУДАРСТВЕННЫЙ КАТАЛОГ МУЗЕЙНОГО ФОНДА РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ):**

Інтернет сторінки бази даних:

https://opendata.mkrf.ru/opendata/7705851331-museum-exhibits?fbclid=IwAR0OJ14uuDfyfGtBAHICYW_N6dBQDIfk_FDLB1X8UhbRrbBGJ1fKRSXZOP8,

<https://gokatalog.ru/portal/#/>

03.07.2016 була внесена правка до закону РФ «Про музейних фонд Російської Федерації та музеї в Російській Федерації» («О Музейном фонде Российской Федерации и музеях в Российской Федерации»), яка суттєво спростила процедуру занесення музейних предметів до музейного фонду РФ. Ця новація була обумовлена анексією Криму та необхідністю зареєструвати музейні установи української АР Крим за російським законодавством.

Ресурс «Державний каталог музейного фонду Російської Федерації» («Государственный каталог музейного фонда Российской Федерации») перебуває в стадії наповнення, інформація там неповна. Електронний облік музейних предметів у РФ здійснюється здебільше за допомогою програмного забезпечення [Kamic](#). Ця програма передбачає обмін даними з головним сервером, якій розміщено у Санкт-Петербурзі.

Існують дві версії електронного ресурсу держкаталогу РФ.

6. ПРОБЛЕМА «ЧОРНОЇ АРХЕОЛОГІЇ» В КРИМУ

Під «чорною археологією» розуміють незаконне вилучення та привласнення археологічних предметів. На відміну від археологічних робіт, які проводяться в Криму професійними археологами без дотримання норм українського законодавства, правопорушення, які пов'язані з проблемою «чорної археології», повинні кваліфікуватися виключно як навмисне знищення пам'яток та привласнення археологічних знахідок окремими фізичними особами, які проводять свою діяльність без відповідних дозвільних документів України або навіть РФ. В міжнародному праві «чорна археологія визначається як [«illegal excavation»](#).

Основною проблемою сучасних нелегальних розкопок є доступність детекторів металу та подібного пошукового приладдя. Законодавство Росії суттєво обмежує використання детекторів металу на відміну від українського. Втім, оскільки нелегальний міжнародний ринок археологічних предметів надзвичайно потужний та капіталізований, попит на археологічні предмети з Криму існує.

Попит на археологічні предмети з Криму посилює той факт, що низка археологічних культур існували виключно в межах півострову. Тому знахідки, характерні для таких культур, поза Кримом невідомі та практично відсутні у музеях та приватних колекціях Європи або США.

Пошук інформації, пов'язаної з нелегальними археологічними знахідками з Криму, ускладнюється тим, що для цього треба залучати вузьких спеціалістів – наприклад, археологів або музейників.

Основним джерелом пошуку такої інформації є форуми на відповідних сайтах, такі як, наприклад, російські [«Домонгол»](#), [«Рев'юдетектор»](#), або український [«Віоліті»](#).

Також варто вивчати інформацію офіційних антикварних магазинів Європи, зважаючи, що інформація про походження лотів може бути сфальсифікованою. Наприклад, [Горни унд Мош](#). При цьому визначити предмет кримського походження може лише експерт.

Приклад роботи з інтернет-ресурсами стосовно нелегальної археологічної знахідки:

29 травня 2016 р. на українському сайті «Віоліті» користувач під ніком «256-й» виставив на обговорення знахідку, яка, за його словами, була виявлена в Криму. Він написав (мовою оригіналу): [«попался вот такой вот "крестик" и половинка позолоченной пряжки \(пряжки?\) подскажите плз, какого времени и для чего предназначались. регион находки – Крым»](#).

Один з цих предметів (половина золоченої накладки) є унікальним витвором древнього ювелірного мистецтва епохи Великого переселення народів та датується приблизно середлою 5-го століття. Вона пов'язана з переселенням до Європи вихідців з території Скандинавії, різних племен германців. Такий ювелірний стиль має назву Сьоздала (Sösdala). Поза межами Скандинавії знахідки цього стилю відомі в найбагатших комплексах цього періоду, таких як поховання Унтерзібінбрунн (Untersiebenbrunn, Австрія) або скарб Кошовеньде-Йос (Coşovenii de Jos, Румунія). На теренах Криму відома лише дві знахідки цього кола – пряжка з Ялти (зберігається в Ялтинському історико-літературному музеї) та пряжка з гунського поховання могильника Беляус (Євпаторійський краєзнавчий музей).

Унікальність цієї знахідки підтверджується тим, що відомості про неї вже опублікував відомий шведський археолог Ульф Несман.

З сайту «Віоліті» зрозуміло, що цей «256-й» дійсно живе в Криму, та, окрім нелегального пошуку, здійснює продаж різного пошукового приладдя та туристичного і військово одягу. Під таким самим ніком «256-й» зареєстрований користувач і на «Севастопольському міському форумі». Він також активно рекламує продаж туристичного та військового спорядження. В його профілі вказаний номер телефону +7 978 736 21 36 (для перегляду профіля необхідна реєстрація на форумі <http://forum.sevastopol.info>).

На сайті кримської компанії «[Мультидом](#)», яка торгує нерухомістю, номер телефону, який вказує «256-й», належить Михайлову Нікиті Сергійовичу, який, судячи з цього, і є «[256-й](#)».

Оскільки «256-й» на форумі «Віоліті» цікавився здебільше ціною знахідки, високою є вірогідність, що її вже продано. Її вартість в Європі може сягати кількесот тисяч євро.

7. ПЕРЕЛІК ОРГАНІЗАЦІЙ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ЗАЛУЧЕНІ В ЯКОСТІ ЕКСПЕРТНИХ УСТАНОВ

Процес збирання доказів передбачає здійснення сторонами кримінального провадження певних дій, серед яких: пошук і виявлення доказів, фіксація доказової інформації, вилучення та збереження доказів для їх подальшого

дослідження, оцінка й використання отриманих доказів у ході доказування у кримінальному провадженні та інші. Серед шляхів збирання доказів сторонами кримінального провадження, перелічених у ст. 93 КПК, є й такі, що передбачають участь спеціаліста і потребують використання спеціальних знань.

В даному розділі надана інформація щодо організацій, які можуть бути залучені в якості експертних установ при розслідуванні порушень, пов'язаних з культурною спадщиною.

№	Найменування	Адреса	Інтернет-сторінка
1	Міністерство культури України	вулиця Івана Франка, 19 м.Київ 01601	http://mincult.kmu.gov.ua/control
2	Інститут археології НАН України	проспект Героїв Сталінграда 12, Київ–04210	http://www.iananu.org.ua/pro-institut
3	Інститут сходознавства НАН України ім. А.Ю.Кримського	вулиця Грушевського, 4 м.Київ 01001	https://oriental-studies.org.ua/uk/home/
4	Інститут історії України НАН України	вулиця Грушевського, 4 м.Київ 01001	http://history.org.ua/uk
5	Національний координатор ICCROM України (Международный исследовательский центр по сохранению и реставрации культурных ценностей) Антонюк А.Е.	Вулиця Лаврська, 19 м.Київ	-
6	Український національний комітет міжнародної ради музеїв ICOM Ukraina	вул. Грушевського, 6 (НХМУ) м.Київ 01001	http://icom.in.ua/z.php

7	Національний комітет ICOMOS (Міжнародна рада з питань пам'яток і визначних міст)	Андріївський узвіз, 5/31 м.Київ	http://icomos-ua.blogspot.com/p/blog-page_5851.html
---	--	---------------------------------	---

Крім того, приказом Міністерства культури України від 31.03.2017 №267 затверджений [перелік державних установ, закладів культури, інших організацій, яким надається право проведення державної експертизи культурних цінностей](#). Державна експертиза проводиться щодо предметів образотворчого мистецтва, декоративно-ужиткового мистецтва, меморіальних пам'яток, рукописних книг та друкованих видань, предметів нумізматики, фалеристики, медальєрики, філателії, холодної та вогнепальної зброї, предметів техніки, музичних інструментів, предметів археології, природничих пам'яток, архівних документів, включаючи кіно-, відео-, фоно-, фотодокументи.

8. ПРИКЛАДИ ВИКОРИСТАННЯ БАЗ ДАНИХ

Знищення або руйнація; втрата окремих елементів, яка порушує автентичність (справжність) предмету чи об'єкту (у тому числі – перебудова, надбудова тощо):

1. Використовуємо ЄДРКС, який містить відомості про об'єкти культурної спадщини, поставлені на облік згідно до російського законодавства в тому числі на окупованих територіях. В останню редакцію ЄДРКС включено 2 876 об'єктів культурної спадщини розташованих на території окупованого Криму. Відомості по всіх об'єктах структуровані у вигляді таблиці на сайті та для завантаження (у форматах CSV та JSON). Аналіз відомостей дозволяє вирішити низку фактологічних питань, встановити руйнації та зробити прогностичні висновки і виявити найбільш вразливі об'єкти культурної спадщини в майбутньому. На сьогодні до реєстру майже не внесені пам'ятки археології (за винятком об'єктів федерального значення), серед них є не тільки об'єкти поставлені на державний облік в Україні, але й виявлені після 2014 року. Відповідно до Федерального закону РФ № 73-ФЗ від 25.06.2002 знищення об'єкту внесеного до держреєстру заборонено. Враховуючи масштабні будівельні роботи, частина яких ведеться на пам'ятках археології, не включення до реєстру ставить їх під загрозу знищення, санкціоноване окупаційною владою. Геодані, розміщені у відповідному розділі реєстру дозволяють виявити зміни меж пам'ятки, охоронних зон, тощо. Нажаль більша частина документів на об'єкти культурної спадщини АР Крим

залишились в окупації і перейшли до так званого «Державного комітету з охорони культурної спадщини» (Государственный комитет по охране культурного наследия Республики Крым). Вповноваженими органами з охорони КС в АР Крим до 2014 року на більшість пам'яток не були встановлені охоронні зони та не зроблені документи із землевпорядкування, тому зміну меж пам'ятки є можливим прослідкувати для обмеженого кола пам'яток (Стародавнє місто Херсонес Таврійський та його хора («Древний город Херсонес Таврический» в ЄДРКС), Ханський палац (Ханский дворец в ЄДРКС). Ще одним фактором, який зменшує можливості попередження руйнацій та зменшення території об'єктів культурної спадщини є пониження значущості, як це відбулося із Херсонесом Таврійським, який за ЄДРКС не віднесений до об'єктів ЮНЕСКО, або могилою письменника С. М. Сергєєва-Ценського – пам'яткою національного значення, яка у ЄДРКС позначена як «регіонального значення».

2. **Використовуємо публічну кадастрову мапу Росії.** Судячи з кадастру, більшість земель пам'яток та заповідників наразі віднесено до земель населених пунктів або до земель сільськогосподарського призначення. Це вже несе потенційні ризики, оскільки, використання цих земель обумовлено іншою цільовою категорією та не враховує особливості збереження, які потребують об'єкти культури.
3. **Використовуємо єдиний державний реєстр нерухомості** для визначення власників об'єктів.
4. **Використовуємо Єдину інформаційну систему у сфері закупівель РФ.** Для цього бажано знати назву під якою заповідник або музейний заклад фігурує в Росії. Серед отриманих результатів можна знайти інформацію про роботи, які українським законодавством вважаються протизаконними, зокрема про проведення якихось робіт на пам'ятках заповідника. Але такий спосіб пошуку інформації за назвою музейної установи, може дати результати в тому випадку, коли музей або заповідник є замовником на проведення робіт. Пошук інформації щодо порушень українського законодавства у проектах, профінансованих за так званими «федеральними цільовими програмами» («федеральними целевыми программами»), можна проводити у випадку виявлення інституції окупаційної влади, яка є замовником. Це може бути так званий «Державний комітет конкурентної політики Республіки Крим» («Государственный комитет конкурентной политики Республики Крым»). У випадку, коли виявлення замовника неможливе, можна проводити пошук по назвах пам'яток, на яких планується проведення робіт, адже у заявці на торги обов'язково вказуються найменування та адреса об'єкта.

Незаконне переміщення з території АР Крим та м. Севастополя до Російської Федерації або інших країн:

На сьогоднішній день в РФ немає бази даних по переміщеним музейним предметів. Інформацію необхідно шукати по сайтах музейних установ РФ.

Зміна права власності:

1. **Використовуємо ЄДРКС**, який містить відомості про об'єкти культурної спадщини, поставлені на облік згідно до російського законодавства в тому числі на окупованих територіях. В останню редакцію ЄДРКС включено 2 876 об'єктів культурної спадщини розташованих на території окупованого Криму. Відомості по всіх об'єктах структуровані у вигляді таблиці на сайті та для завантаження (у форматах CSV та JSON).
2. **Використовуємо єдиний державний реєстр нерухомості** для визначення власників об'єктів.
3. **Використовуємо державний каталог музейного фонду Російської Федерації.**

Проведення незаконних археологічних досліджень:

1. **Використовуємо Єдину інформаційну систему у сфері закупівель РФ.** Для цього бажано знати назву під якою заповідник або музейний заклад фігурує в Росії. Серед отриманих результатів можна знайти інформацію про роботи, які українським законодавством вважаються протизаконними, зокрема про проведення археологічних розкопок.
2. **Використовуємо Відомості про видачу дозволів (відкритих листів).** Документація скачується в табличному форматі, що полегшує пошук в звичайному текстовому редакторі за ключовими словами «Крим» («Крым») або «Севастополь». Оперативну інформацію про додатково видані Відкриті листи можна знайти на сайті Мінкультури РФ у розділі «Документи» за допомогою пошуку за ключовими словами «О выдаче разрешений (открытых листов) на проведение работ по выявлению и изучению объектов археологического наследия». Треба враховувати дві особливості. По-перше, ця база містить усіх археологів, в тому числі й громадян України, які залишилися в Криму. По-друге, видача Відкритого листа не свідчить, що роботи по об'єкту, зазначеному у листі, виконувалися. Підтвердженням проведення таких робіт може бути лише звіт про проведені роботи, який зберігає Інститут археології Російської академії наук. Інформація по звітах за останні роки у відкритому доступі наразі відсутня.

ГЛОССАРІЙ

Ансамблі - групи ізольованих чи об'єднаних будівель, архітектура, єдність чи зв'язок із пейзажем яких є видатною універсальною цінністю з точки зору історії, мистецтва чи науки;

Археологічна спадщина України - сукупність об'єктів археологічної спадщини, що перебувають під охороною держави, та пов'язані з ними території, а також рухомі культурні цінності (археологічні предмети), що походять з об'єктів археологічної спадщини;

Археологічна розвідка - вид наукового дослідження археологічної спадщини, не пов'язаний з руйнуванням культурного шару (крім обмеженого шурфування для визначення товщини культурного шару) об'єкта археологічної спадщини і спрямований на виявлення, локалізацію (картографування), інтерпретацію об'єктів археологічної спадщини, уточнення даних про вже відомі об'єкти археологічної спадщини;

Археологічні розкопки - вид наукового дослідження археологічної спадщини, спрямований на пошук і вивчення археологічних залишків на території об'єкта археологічної спадщини, що здійснюється шляхом систематичного обстеження земної чи підводної поверхні та включає земляні і підводні роботи, наслідком яких може бути часткове або повне руйнування досліджуваного об'єкта;

Визначні місця - твори людини або спільні витвори людини й природи, а також зони, включаючи археологічні визначні місця, що є універсальною цінністю з точки зору історії, естетики, етнології чи антропології;

Виявлення об'єкта культурної спадщини - сукупність науково-дослідних, пошукових заходів з метою визначення наявності та культурної цінності об'єкта культурної спадщини;

Дозвіл - документ установленого зразка, виданий центральним органом виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини, що дає право на проведення археологічних розвідок, розкопок на території пам'ятки, охоронюваній археологічній території, в зонах охорони, історичних ареалах населених місць, а також на дослідження решток життєдіяльності людини, що містяться під землею поверхнею та водою;

Дослідник археологічної спадщини (археолог) - вчений (громадянин України, іноземець або особа без громадянства), який має відповідну фахову освіту і кваліфікацію, професійно здійснює археологічні дослідження із складенням наукової звітності та публікацією наукових результатів;

Дослідження - науково-пошукова, науково-практична діяльність, спрямована на одержання нової інформації про об'єкти культурної спадщини, історичні населені місця, традиційний характер середовища, який є типовим для певних культур або періодів розвитку;

Заповідник - комплекс (ансамбль) пам'яток з усією сукупністю компонентів, що становить культурну, історичну та наукову цінність, просторово, плануально і функціонально виділений у структурі населеного пункту або локалізований поза його межами;

Зберігання - один з основних видів діяльності музею щодо створення матеріальних умов і правових засад, за яких забезпечується збереження музейних предметів та музейних колекцій;

Зони охорони пам'ятки (або - зони охорони) - встановлювані навколо пам'ятки охоронна зона, зона регулювання забудови, зона охоронюваного ландшафту, зона охорони археологічного культурного шару, в межах яких діє спеціальний режим їх використання;

Зміна об'єкта культурної спадщини - дії, що призводять чи можуть призвести до часткового або повного зникнення предмета охорони об'єкта культурної спадщини;

Інкунабули – першодруки, вживається на означення друків, виданих від часу винаходу книгодрукування в Європі Й.Гутенбергом у 1440–50-ті рр. до 1500 включно. Переважно інкунабули видавалися латинською мовою і за змістом охоплювали Святе Письмо, літургії та літературу європ. Відродження.

Історичне населене місце - населене місце, яке зберегло повністю або частково історичний ареал і занесене до [Списку історичних населених місць України](#);

Історичний ареал населеного місця - частина населеного місця, що зберегла об'єкти культурної спадщини і пов'язані з ними розпланування та форму забудови, які походять з попередніх періодів розвитку, типові для певних культур або періодів розвитку;

Кваліфікаційний документ - посвідчення установленого зразка, що визначає фаховий рівень дослідника;

Консервація - сукупність науково обґрунтованих заходів, які дозволяють захистити об'єкти культурної спадщини від подальших руйнувань і забезпечують збереження їхньої автентичності з мінімальним втручанням у їхній існуючий вигляд;

Культурна спадщина є сукупністю нерухомих об'єктів (пам'яток), рухомих предметів (предметів музейного фонду) та нематеріальних елементів (традицій);

Культурні цінності - об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягають збереженню, відтворенню, охороні, перелік яких визначено Законом України "Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей";

Морський меморіал - об'єкт підводної культурної спадщини, місце масової загибелі людей, якому надається спеціальний статус, що передбачає його виключну недоторканність, крім потреб наукових досліджень або інвентаризації;

Музей - науково-дослідний та культурно-освітній заклад, створений для вивчення, збереження, використання та популяризації музейних предметів та музейних колекцій з науковою та освітньою метою, залучення громадян до надбань національної та світової культурної спадщини;

Музеєфікація - сукупність науково обґрунтованих заходів щодо приведення об'єктів культурної спадщини у стан, придатний для екскурсійного відвідування;

Музейна колекція - сукупність музейних предметів, що об'єднані однією або кількома спільними ознаками;

Музейний предмет - культурна цінність, якість або особливі ознаки якої роблять необхідним для суспільства її збереження, вивчення та публічне представлення;

Музейний фонд України - сукупність окремих музейних предметів, музейних колекцій, музейних зібрань, які постійно зберігаються на території України, незалежно від їх походження та форм власності, а також музейних предметів і музейних колекцій, що знаходяться за межами України і є власністю України або відповідно до міжнародних договорів підлягають поверненню в Україну;

Нематеріальна культурна спадщина - звичаї, форми показу та вираження, знання та навички, а також пов'язані з ними інструменти, предмети, артефакти й культурні простори, які визнані спільнотами, групами й у деяких випадках окремими особами як частина їхньої культурної спадщини. Нематеріальна культурна спадщина виявляється, зокрема, в таких сферах: мова як носій нематеріальної культурної спадщини, усні традиції; виконавські мистецтва; звичаї, обряди, свята; знання й звичаї, що належать до природи й Всесвіту; знання й навички, пов'язані з традиційними ремеслами;

Нерухомий об'єкт культурної спадщини - об'єкт культурної спадщини, який не може бути перенесений на інше місце без втрати його цінності з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду та збереження своєї автентичності;

Номінування об'єкта культурної спадщини до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО - підготовка та подання документів, на підставі яких Комітет всесвітньої спадщини ЮНЕСКО розглядає питання про включення об'єкта культурної спадщини до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО;

Об'єкт археологічної спадщини (археологічний об'єкт) - місце, споруда (витвір), комплекс (ансамбль), їх частини, пов'язані з ними території чи водні об'єкти, створені людиною, незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу цінності з археологічного, антропологічного та етнографічного погляду і повністю або частково зберегли свою автентичність;

Об'єкт культурної спадщини - визначне місце, споруда (витвір), комплекс (ансамбль), їхні частини, пов'язані з ними рухомі предмети, а також території чи водні об'єкти (об'єкти підводної культурної та археологічної спадщини), інші природні, природно-антропогенні або створені людиною об'єкти незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу цінність з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду і зберегли свою автентичність;

Об'єкт всесвітньої спадщини - об'єкт культурної спадщини, включений до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО відповідно до Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини;

Охорона археологічної спадщини - комплекс заходів, що здійснюються відповідно до законодавства органами державної влади, підприємствами, установами, організаціями, громадянами, спрямованих на ведення обліку (виявлення, наукове вивчення, класифікацію, картографування, державну реєстрацію), захист, збереження, належне утримання, відповідне використання, консервацію, реставрацію, реабілітацію та музеєфікацію об'єктів археологічної спадщини, а також поширення знань про археологічну спадщину;

Охорона культурної спадщини - система правових, організаційних, фінансових, матеріально-технічних, містобудівних, інформаційних та інших заходів з обліку (виявлення, наукове вивчення, класифікація, державна реєстрація), запобігання руйнуванню або заподіяння шкоди, забезпечення захисту, збереження, утримання, відповідного використання, консервації, реставрації, ремонту, реабілітації, пристосування та музеєфікації об'єктів культурної спадщини;

Пам'ятка археології (археологічна пам'ятка) - археологічний об'єкт національного або місцевого значення, занесений до Державного реєстру нерухомих пам'яток України;

Пам'ятка культурної спадщини (далі - пам'ятка) - об'єкт культурної спадщини, який занесено до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, або об'єкт культурної спадщини, який взято на державний облік відповідно до законодавства, що діяло до набрання чинності цим Законом, до вирішення

питання про включення (невключення) об'єкта культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України;

Предмет охорони об'єкта культурної спадщини - характерна властивість об'єкта культурної спадщини, що становить його історико-культурну цінність, на підставі якої цей об'єкт визнається пам'яткою;

Провенанс - термінологічна позначка попередньої історії витворів мистецтва, серед широкого кола яких - живопис, гравюра, малюнок, перський килим чи гобелен, меблі, порцеляна, скульптура, вітраж. Має велике значення для встановлення оригінальності твору. Провенанс важливий і для музеїв, і для виставок, і для мистецьких аукціонів, бо від оригінальності твору залежить його продажна, аукціонна ціна. Але одного провенансу для підтвердження оригінальності твору мало. Точно встановлений провенанс є підтвердженням оригінальності в низці експертиз, приналежності твору окремому художнику чи історичній епосі. Зазвичай провенанс оприлюднюють у аукціонних каталогах, в мистецтвознавчих вердиктах, в наукових мистецтвознавчих працях;

Ремонт - сукупність проектних, вишукувальних і виробничих робіт, спрямованих на покращення технічного стану та підтримання в експлуатаційному стані об'єкта культурної спадщини без зміни властивостей, які є предметом охорони об'єкта культурної спадщини;

Реставрація - сукупність науково обґрунтованих заходів щодо укріплення (консервації) фізичного стану, розкриття найбільш характерних ознак, відновлення втрачених або пошкоджених елементів об'єктів культурної спадщини із забезпеченням збереження їхньої автентичності;

Реституція - поновлення порушених майнових прав, приведення їх до стану, що існував на момент вчинення дії, якою заподіяно шкоди, тобто повернення або відновлення матеріальних цінностей у натурі — тих же самих, або подібних, або речей такої самої вартості. Якщо їх неможливо повернути у натурі, то відшкодується їх вартість у грошах;

Репарація - повне або часткове відшкодування (за мирним договором або іншими міжнародними актами) державою, що розпочала агресивну війну, збитків, заподіяних державі, що зазнала нападу;

Рухомі предмети, пов'язані з нерухомими об'єктами культурної спадщини, - елементи, групи елементів об'єкта культурної спадщини, що можуть бути відокремлені від нього, але складають з ним єдину цілісність, і відокремлення яких призведе до втрати археологічної, естетичної, етнологічної, історичної, архітектурної, мистецької, наукової або культурної цінності об'єкта;

Щойно виявлений об'єкт культурної спадщини - об'єкт культурної спадщини, який занесено до Переліку об'єктів культурної спадщини відповідно до Закону України «Про охорону культурної спадщини».

